

Agata Świdzińska

Jak działa kultura?
Kulturowe ramy
zachowań społecznych w szkole

1: Termin „kultura” w opisie antropologiczno-humanistycznym

Cele:

- dostarczenie wiedzy o różnorodnym ujmowaniu kultury i wykorzystaniu tej wiedzy do pracy edukacyjnej,
- uświadomienie wielowymiarowości pojęcia „kultura” oraz społeczno-kulturowych konsekwencji przyjęcia określonej perspektywy,
- dostarczenie informacji o sposobach poszukiwania wiedzy i rozwiązań w zakresie kulturowego kształtowania zachowań społecznych w szkole.

Termin „kultura” może się odnosić do rozmaitych aspektów człowieka – do jego cech fizycznych i biologicznych, do zachowań, muzyki i tańca oraz do wielu innych czynności. Badacze wyróżnili sześć ogólnych kategorii znaczeniowych pojęcia „kultura”:

- zastosowania **opisowe** kładą nacisk na rozmaite czynności i zachowania związane z kulturą;
- definicje **historyczne** odnoszą się do dziedzictwa i tradycji związanych z pewną grupą ludzi;
- zastosowania **normatywne** opisują reguły i normy kulturowe;
- w opisach **psychologicznych** kładzie się nacisk na uczenie się, rozwiązywanie problemów oraz inne podejścia behawioralne związane z kulturą;
- w definicjach **strukturalnych** akcentuje się społeczne i organizacyjne elementy kultury;
- zastosowania **genetyczne** dotyczą pochodzenia (genezy) kultury.

Wielość zastosowań słowa „kultura” wynika z różnorodności aspektów życia, do których się ono odnosi. W jednej z pierwszych prac na ten temat opisano aż 79 aspektów życia, które w jakiś sposób wiążą się z pojęciem „kultura”. Barry (1980) uporządkował tę listę, wyodrębniając osiem szerokich kategorii:

- charakterystyka ogólna;
- jedzenie i ubranie;
- warunki mieszkaniowe i technika;
- gospodarka i transport;
- aktywności indywidualne i rodzinne;
- społeczność lokalna i rząd;
- opieka społeczna, religia, nauka;
- seks i cykl życiowy.

CO NA TEMAT KULTURY PISZĄ RÓŻNI BADACZE?

Definicja Edwarda Tylora:

„Kultura czyli cywilizacja jest to złożona całość, która obejmuje wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawa, obyczaje oraz inne zdolności i nawyki nabyte przez człowieka (ludzi) jako członka (członków) społeczeństwa” (za: Gajda 2009).

Definicja Antoniny Kłoskowskiej (za: Gajda 2009):

„Względnie zintegrowana całość obejmująca zachowania ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorów wykształconych i przyswajanych w toku interakcji oraz zawierające wytwory takich zachowań”.

Wg Geerta Hofstede’go (2007):

„...oprogramowanie umysłu”.

Wg Wojciecha J. Burszty (1998):

„...sztuczny świat, w którym żyjemy jako członkowie społeczeństwa...”

„...rzeczywistość myślowa albo ideacyjna”

„...pewien wyróżniony sposób życia człowieka”.

Wg Clyde'a Kluckhona:

- całościowy sposób życia danego ludu;
- społeczne dziedzictwo, które jednostka przejmuje od swojej grupy;
- sposób myślenia, odczuwania i wierzenia;
- wyabstrahowane regularności zachowania;
- teoria stworzona przez antropologa na temat tego, w jaki sposób pewna grupa ludzi rzeczywiście się zachowuje;
- „zmagazynowany zasób zsumowanej wiedzy”;
- „zestaw standardowych nastawień wobec powracających problemów”;
- „wyuczone zachowanie”;
- zestaw technik dostosowania się zarówno do środowiska zewnętrznego, jak i do innych ludzi;
- „osad historii”;
- mapa, sito, matryca;

Antropologiczne rozumienie kultury to idea, „zgodnie z którą kultura to pewien wytworzony historycznie całościowy sposób życia właściwy danej grupie społecznej, obejmujący zarówno sferę materialną, jak też duchową i intelektualną” (Lubaś 2013, s. 63).

To rozumienie kultury stanowi podstawę debaty na temat wielokulturowości czy teorii organizacji.

Kultura jest też desygnatem różnych momentów w historii społeczeństwa (np. „kultura szlachecka w Polsce”, „chłopska kultura tradycyjna”).

Bywa również, że stosuje się pojęcie kultury, mając na myśli określony typ myślenia, działania, odczuwania występujący w różnych miejscach lub okresach albo tylko w jednym miejscu i czasie (np. „kultura nędzy”, „kultura szkoły”) (por. Lubaś 2013).

Humanistyczne ujęcie kultury obejmuje ideę i zasadę wzajemnego uznania i tolerancji, paradygmat pokojowego współistnienia ludzi różniących się od siebie historią, kulturą, posiadających swoją odrębną tożsamość i wizję jej kreowania (por. Nikitorowicz 2009).

Kultura jest rozumiana w tym kontekście jako **zespół wartości wytworzonych przez człowieka**, obejmuje zatem całokształt jego życia duchowego i subiektywnych przeżyć, tzw. kultury symbolicznej.

Proces edukacji konstruowany jest wówczas poprzez kontakt z wartościami kultury, który zmierza do ukształtowania „przeżywającej” i „rozumiejącej” kulturę osobowości wychowanka.

2: Jak działa kultura? Wykorzystanie różnych ujęć „kultury” do pracy z uczniami – warsztat

Cele:

- pogłębienie wiedzy o różnorodnych koncepcjach i ujęciach kultury,
- nabycie umiejętności wykorzystania wybranego pojęcia w celu pracy z uczniem,
- uświadomienie roli posiadania wiedzy na temat mechanizmów kulturowych.

Materiały:

- flipchart (szary papier) do zapisywania zdań, flamastry, długopisy.

Załącznik 1. Zestaw definicji:

Ludzie! Oto stworzyliśmy was z mężczyzny i kobiety, i uczyniliśmy was ludami i plemionami, abyście się wzajemnie znali.

Koran, 49.13

Kultura to sposób, w jaki grupa ludzi rozwiązuje problemy i rozstrzyga spory.

Edgar Schein

Kultura jest cienką, ale bardzo ważną warstwą, na którą musisz uważać, aby jej nie zadrapać. Ludzie z różnych kultur są w zasadzie tacy sami i reagują w taki sam sposób. Upewnij się jednak, że rozumiesz ich podstawowe zwyczaje i okaż zainteresowanie oraz chęć poznawania różnic między kulturami.

Mike Wills

Kultura jest strukturą znaczeń, według których ludzie interpretują swoje doświadczenia i kierują swoim działaniem.

Clifford Geertz

Kultura jest trochę jak wrzucenie Alka-Seltzer'a do szklanki – nie widzisz go, ale w jakiś sposób coś robi.

Hans Magnus Enzensberger

Nie chcę, aby mój dom był zabudowany ze wszystkich stron ani aby moje okna były zatłkane. Chcę, aby kultury wszystkich lądów przelatywały przez mój dom tak swobodnie, jak tylko jest to możliwe. Ale odmawiam, aby którakolwiek oderwała mnie od ziemi.

Mahatma Gandhi

Jeśli człowiek ma przetrwać, będzie musiał nauczyć się czerpać przyjemność z zasadniczych różnic między ludźmi i pomiędzy kulturami. Nauczy się, że różnice poglądów i postaw są przyjemnością, częścią fascynującej różnorodności życia, a nie czymś budzącym obawy.

Gene Roddenberry

Ze zbioru teorii możemy wyodrębnić szkołę, ale ze zbioru wartości możemy wyodrębnić kulturę, cywilizację, nowy sposób życia razem pośród ludzi.

Ignazio Silone

Kulturę można wyobrazić sobie jako sieć przekonań i celów, w której każdy sznurek ciągnie inne, będąc zarazem przez nie ciągniętym, stale zmieniając w ten sposób układ całości.

Jacques Barzun

Kultura jest nazwą dla ludzkich zainteresowań, myśli, wzorów, ksiązek, które ludzie czytają i mów, których słuchają, ich rozmów przy stole, plotek, sporów, poczucia historii i szkolenia naukowego, wartości, które cenią, jakości życia, którą podziwiają. Wszystkie społeczności mają kulturę. To klimat ich cywilizacji.

Walter Lippmann

Kultura oznacza kontrolę nad przyrodą.

Johan Huizinga

Zadanie:

1. Praca w grupach 3-4 osobowych. Na podstawie definicji kultury Jacques'a Barzuna uczestnicy interpretują to rozumienie.
2. Uczestnicy tworzą zestaw (siatkę) norm, zasad, przekonań, celów przyjętych w szkole w formie zdań oznajmujących, pytających, wykrzyknikowych (np. „Nie wolno spóźniać się na lekcje”, „Nie wolno rozmawiać w czasie lekcji”, „Trzeba się uczyć aby mieć piątki i szóstkę w dzienniku” itp.). Jest to również „sprawdzian” znajomości zasad funkcjonujących w szkole. Forma zdania sugeruje również „siłę” danej zasady (normy) w szkole. Analizują i porównują zapisane zasady z innymi grupami.
3. Odpowiadają na pytania: Kto i dlaczego wymyślił tę zasadę? W jaki sposób jest realizowana w szkole? Kto wzmacnia, a kto osłabia realizację danej zasady w szkole? Zapisanie odpowiedzi.
4. Podsumowanie: Dzisiaj odkryłam/odkryłem, że...

3: Jak działa kultura? Wykorzystanie „Diagramu cebuli” do analizy kultury polskiej/kultury szkoły – warsztat

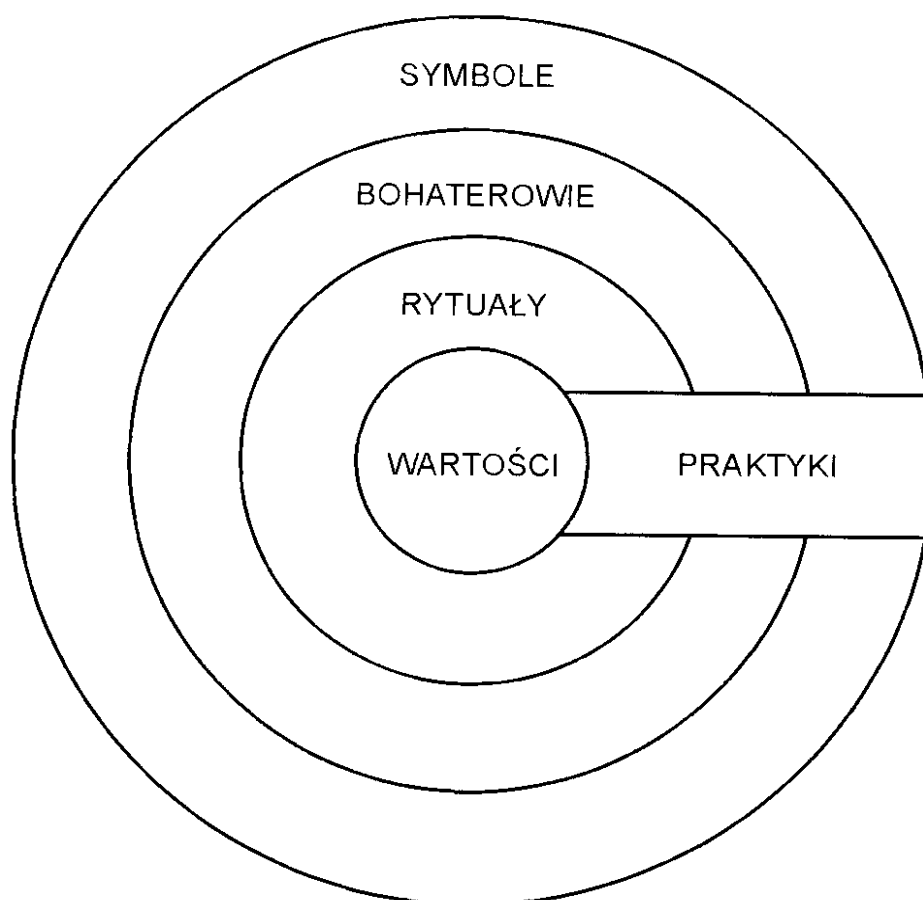
Cele:

- pogłębienie wiedzy o różnorodnych koncepcjach i ujęciach kultury,
- nabycie umiejętności wykorzystania wybranej koncepcji do pracy z uczniami,
- uświadomienie roli znajomości poszczególnych przejawów kultury w procesie edukacyjno-wychowawczym.

Materiały:

Flipczarty, mazaki, załącznik z „Diagramem cebuli” i wyjaśnieniem.

Załącznik 2. „Diagram cebuli”: przejawy kultury na różnych poziomach głębokości (Hofstede 2007)

Symbole to słowa, gesty, obrazy lub przedmioty, które mają szczególne znaczenie i są rozpoznawalne tylko przez członków danej kultury. Do tej kategorii należą między innymi język, żargon, sposób ubierania się, fryzura, znak Coca-Coli, flaga czy oznaki statusu. Symbole stale się zmieniają.

Bohaterowie to postaci, współczesne lub historyczne, realne lub fikcyjne, które utożsamiają pewne cechy szczególnie cenione w danej kulturze i tym samym stanowią rodzaj wzorca zachowań. Kulturowymi bohaterami w USA mogą być Barbie, Batman, we Francji – Asterix.

Rytuały są zbiorowymi działaniami, które choć powierzchowne w swej naturze, są postrzegane przez członków danej grupy jako społecznie niezbędne. Przykładami mogą być tutaj zwyczaje powitań, sposoby okazywania szacunku innym, ceremonie religijne i obchody różnych uroczystości. Rytuałem jest również prowadzenie dyskursu.

Symbole, bohaterowie i rytuały są ujęte w szerszą kategorię **praktyk**, które są widoczne na zewnątrz, ale ich znaczenie kulturowe nie dla każdego jest czytelne. Trafnie je interpretować mogą tylko członkowie danej kultury.

Wartości stanowią jądro kultury. Są one definiowane jako skłonności do dokonywania określonego wyboru. Wartości to wektory uczuć ze znakiem dodatnim lub ujemnym:

Dobry – zły, piękny – brzydki, czysty – brudny.

Zadanie:

1. Praca w grupach 3-4 osobowych. Uczestnicy otrzymują załącznik z „Diagramem cebuli” i wyjaśnieniem znaczeń.
2. Uczestnicy wzorując się na diagramie opisują w formie słownej lub symbolicznej (rysunki) kulturę polską.
3. Uczestnicy wskazują, na ile różni się/nie różni się ich opis z celami kształcenia i wychowania w szkole.
4. Uczestnicy wymieniają możliwości wykorzystania opisu kultury szkoły na podstawie „Diagramu cebuli” G. Hofstede.
5. Podsumowanie: Dzisiaj odkryłam/odkryłem, że...

Wykorzystana literatura:

Boski P., *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, Warszawa 2009.

Burszta W.J., *Antropologia kultury*, Poznań 1998.

Gajda J., *Antropologia kulturowa. Cz. 1: Wprowadzenie do wiedzy o kulturze*, Toruń 2003, Wyd. Adam Marszałek.

Hofstede G., Hofstede G.J., *Kultury i organizacje*, Warszawa 2007, Wyd. PWE.

Matsumoto D., Juang L., *Psychologia międzykulturowa*, Gdańsk 2007, Wyd. GWP.

